

ATATÜRK VE EKONOMİ

ATATÜRK, TBMM’ni 1 Mart 1924 – 1 Kasım 1936 tarihleri arasında on dört kez birer nutuk ile açmıştır. Bu nutukların ortalama uzunluğu, orta boy kitap sayfası olarak, 6 sayfadır. On beşinci açış nutku, (1 Kasım 1937) ATATÜRK’ün aynı zamanda TBMM’de son konuşmasıdır, 18.5 sayfadır. Nutkun 12 sayfası ekonomiye ayrılmıştır.

ATATÜRK; 10 Kasım 1937 günü, 1 Kasım 1937 konuşmasında millete yepyeni vaatlerde bulunduğunu söylemiştir. ¹ Bu Nutuk’tan kısa bir alıntı yaparak ATATÜRK’ün “ekonomik hayat” ile ilgili düşünceleri ve hedefleri hakkında bir fikir vermek istiyorum:

*“Ekonomik hayatımızı gözden geçireceğim. Derhal bildirmeliyim ki, **ben ekonomik hayat denince; ziraat, ticaret, sanayii faaliyetlerini ve bütün nafia işlerini, birbirinden ayrı düşünülmesi doğru olmayan bir kül sayarım...***

“Milli ekonominin temeli ziraattır. Bunun içindir ki, ziraatta kalkınmaya büyük önem vermekteyiz. Köylere kadar yayılacak programlı ve pratik çalışmalar, bu maksada erişmeyi kolaylaştıracaktır.

“Fakat, bu hayati işi, isabetle amacına ulaştırabilmek için, ilk önce, ciddi etüdlere dayalı bir ziraat siyaseti tesbit etmek ve onun için de, her köylünün ve bütün vatandaşların kolayca kavrayabileceği ve severek tatbik edebileceği bir ziraat rejimi kurmak lazımdır.....

“Kesin zaruret olmadıkça, piyasalara karışılmaz; bununla beraber, hiç bir piyasa da başı boş değildir.

“Endüstrileşmek, en büyük milli davalarımız arasında yer almaktadır.

*“Çalışması ve yaşaması için ekonomik elemanları memleketimizde mevcut olan büyük, küçük her çeşit sanayii kuracağız ve işleteceğiz. En başta vatan müdafaası olmak üzere, mahsullerimizi kıymetlendirmek ve **en kısa yoldan, en ileri ve refahlı Türkiye idealine ulaşabilmek için, bu bir zarurettir.***

“Bu kanaatle, beş yıllık sanayi planının geri kalan ve bütün hazırlıkları bitirilmiş olan birkaç fabrikasını da sür’atle başarmak ve yeni plan için hazırlanmak icab eder.” ²

¹ Bkz. 11 Kasım 1937 ULUS Gazetesi – Ek - 1

² ATATÜRK’ün bu çok önemli nutkunun tam metni için bkz: “TBMM Açış Nutukları”

Asker ATATÜRK ekonomi ile ilgili bu (son derece ayrıntılı ve de gerçekçi) görüşlere nasıl ulaşmıştır? Bu sorunun cevabını bulmak amacı ile Kemalist Ekonomi'nin kilometretaşlarına (1923 – 1938) bakacağız.

17 Şubat 1923 – İzmir İktisat Kongresi'nde yaptığı konuşma:

“Fakat bütün bunlar söylendiği kadar basit ve kolay olmayan şeylerdir. Bunda muvaffak olabilmek için hakikaten memleketin ihtiyacına mutabik esaslı program üzerinde bütün milletin müttehit ve hemahenk olarak çalışması lazımdır. Heyeti Aliyeniz bu esasatın en kıymetlilerini inşallah bulup ortaya koyacaksınız.

“Arkadaşlar, bence yeni devletimizin, ³ yeni hükümetimizin, bütün esasları, bütün programları iktisat programından çıkmalıdır.

“Çünkü, demin dediğim gibi her şey bunun içinde mündemiçtir.”

Ortada henüz bir program yok. Ancak ATATÜRK temel ilkeyi ortaya koyuyor: Milletın ihtiyaçlarına uygun olarak düzenlenmiş bir temel ekonomi politikası ve bu politikadan kaynaklanacak tüm esaslar ve programlar. Tarih: 1923. Sovyetler daha sonra vatandaşların ihtiyaçlarını hiçe sayan planlar yapacaklardır.

12 Eylül 1932 – Yeni İktisat Vekili Celal Bey'e (Bayar) çektiği telgraf:

“Bütün dünyada olduğu gibi, memleketimizde de en başta bulunan mühim işimiz, iktisat işidir. Bu işte en yüksek muvaffakiyeti temine çalışmak hayatidir. Zaruridir. Bunun için bu işte bütün devlet teşkilatının, bütün yurttaşların ve hepimizin ciddi duygularla alakalı olmamız lüzumu tabiidir.

“Milli iktisat yolunda emin olarak ve emniyet vererek kati ve radikal adımlar atarken, esas programımızın ilham ettiği ameli tedbirleri tercih etmek en doğru yoldur.

“İçtimai heyetimizin bütün işbölümleri sahiplerini aynı faydalı alaka ile bu yolun el ele vermiş, omuz omuza dayanmış, bir hedefe yürüyen samimi yolcuları yapmak, devletin iktisat işinde yorgunluğunu azaltmak ve muvaffakiyet zamanını kısaltmak için tek çaredir.”

Cumhurbaşkanı, yeni İktisat Vekili'ne bir tebrik telgrafi çekmiştir. Yazarlar çoğunlukla bu telgrafi *sıra dışı* bir tebrik telgrafi olarak tanımlamışlardır. Oysa

³ Henüz ortada bir devlet yok. Lozan görüşmeleri kesilmiş. İsmet Paşa geri gelmiş.

bu telgrafi Atatürk'ün yakını gazeteci Yunus Nadi'nin gazetesi Cumhuriyet manşette şu şekilde tanımlamıştır: ⁴

“Gazi Hz. ve İktisadi Siyasetimiz”

Yeni bakan Celal Bey (Bayar) mesajı almıştır:

“Devletin iktisat işinde yorgunluğunu azaltmak !”

Kendisinden önceki bakanın kurduğu Devlet Sanayi Ofisi ve Türkiye Sanayi Kredi Bankası gibi kökten devletçi kuruluşlar bir kenara bırakılır. Sümerbank kurulur. Sümerbank'ın kuruluş aşamasında hisselerinin daha sonra halka satılacağı öngörülmüştür. Sümerbank ile Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı'nın uygulama dönemine geçilir. Yıl 1934. Dünyada ilk kez “Karma Ekonomi” felsefesi gündeme getirilmiştir.

22 Ağustos 1935

İktisat Vekili Celal Bayar'ın 5. İzmir Enternasyonal Fuarı'nı Açış Konuşması:

“ATATÜRK İnkılabı'nın dayandığı temel, Türkiye'nin siyasal ve ekonomik bütünlüğüdür. Türkiye Cumhuriyeti'nin tatbik etmekte olduğu devletçilik prensibi memleketi en kısa yoldan ve en ileri hızla bu amaca vardır. Büyük yaratıcı önderimizin ekonomide bu ana umdemiz hakkında bana verdiği emir ve direktiflerini buradan size kelime kelime, olduğu gibi, okuyorum:

“Türkiye'nin tatbik ettiği devletçilik sistemi, 19. asırdan beri sosyalizm nazariyatçılarından ileri sürdüğü fikirlerden alınarak tercüme edilmiş bir sistem değildir. Bu, Türkiye'nin ihtiyaçlarından ⁵ doğmuş, Türkiye'ye has bir sistemdir.

“Devletçiliğin bizde manası şudur:

“Fertlerin hususi teşebbüslerini esas tutmak, fakat büyük bir milletin ve geniş bir memleketin bütün ihtiyaçlarını ve bir çok şeylerin yapılmadığını göz önünde tutarak memleket iktisadiyatını devletin eline alması...

“Türkiye Cumhuriyeti Devleti, Türkiye vatanında asırlardan beri kendi teşebbüsleriyle yapılmamış olan şeyleri bir an evvel yapmak istedi.

⁴

Ek - 2

⁵

Bkz. 17 Şubat 1923 konuşması (Sayfa 2)

“Ve görüldüğü gibi kısa bir zamanda yapmaya muvaffak oldu.

“Bizim takip ettiğimiz bu yol liberalizmden başka bir sistemdir.”

Celal Bayar devam ediyor:

“Başlı başına bir ideal ideolojisine direktif ve temel olan ve kendi tedbirlerini kendi içinde taşıyan bu prensip bütün ulusal hayatımızın varmak istediği yüksek refah seviyesine ulaştıracak yegane ve en emin yol olacaktır.

“Ulusa baş olan Türkün adını burada, bütün yurttaşların önünde ve hepimizin öz candan duygumuza tercüman olarak, minnetle ve tazimle anarım.”

1 Kasım 1937 – ATATÜRK’ün yukarıda alıntılanmış TBMM Açış Nutku’nun son bölümü:

“Elimizdeki programın ruhu ⁶, bizi yalnız bir kısım vatandaşlarla alakalı kalmaktan meneder. Biz, bütün Türk milletinin hamidiyiz.

“Kuvvetin yegane kaynağı olan Türk milletinin güzide vekillerini, büyük bahtiyarlıkla, eğilerek selamlarım.”

ATATÜRK’ün TBMM’de son konuşmasıdır. Bu nutku kendisinden sonra gelen cumhurbaşkanı 16 Şubat 1939 günü elyazısı ile tuttuğu notlarda “Teşrin Nutku” olarak adlandırmış ve şöyle tanımlamıştır:

“... baştanbaşa sansasyon ve demagoji...” ⁷

10 Kasım 1937 - ATATÜRK, Başbakanı Bayar’a hitaben:

*“Millete yepyeni bir program bildirdiniz.
“Bu program benim millete vaat ettiğim hususlardır.*

*“Celal Bayar ve arkadaşları benim millete vaat ettiklerimi
Yapacaklarını bana ve millete vaat ettiler.*

*“Ben milletle beraber Celal Bayar’ın ve arkadaşlarının
Programının nokta nokta tatbik edildiğini takip edeceğim.*

⁶ Çok önemli bir bilim adamımız bu bölümü şöyle Öztürkçeye (!) çevirmiştir:
“Elinizdeki izlencenin içeriği...” Yorum yapamıyorum...

⁷ Bkz. Kitaplar: “66. Yıl”

*“Ben Türkiye Reiscumhuru ATATÜRK ve Türk Milleti,
Başvekil Celal Bayar’ın ve onun hükümetinin programını
takip ediyoruz ve fiili neticesini görmek istiyoruz.”*

ATATÜRK’ün Türkçesinde bir kelime eksik ya da fazla yoktur. İşte örneği.
17 Kasım 1937 – Pertek

*“Şeker fabrikalarının sayısı yirmiye çıkmaz ve şekeri ekmek kadar
kolay alınır hale getiremezsek, gürbüz çocuklara hasret kalacağız.”*

O tarihte Türkiye’de dört şeker fabrikası var. Kapasite 100 bin ton/yıl
mertebesinde. Nüfusun % 80’ini oluşturan köylü şeker ile tanışmamış.

Ekmek 10 kuruş (kg). Şeker ise 30 kuruş. ATATÜRK, şekerin ekmek kadar
kolay alınır hale gelmesini istiyor. On altı yeni fabrika hedefini koyuyor.

17 Eylül 1938 günü onaylayacağı 4 Senelik 3 Numaralı Plan’da (1938 Planı)
dört yeni şeker fabrikası var. Ancak 10 Kasım’dan sonra 1938 Planı iptal
ediliyor ve Türkiye *beşinci* şeker fabrikasına 1953 yılında kavuşuyor.⁸

17 Eylül 1938 – Dolmabahçe Sarayı

*“Gel sen de dinle... Bayar çok güzel ve mühim şeyler anlatıyor. Bunlar
insanı yormaz. Bilakis canlandırır... Bütçe filan düşünmeye mahal yoktur.
Memleketin bütün menabii kuvvesini seferber ederek⁹ bu işleri yapmak
lazımdır.”*

ATATÜRK, Bayar’a “Bütçe filan düşünmeye mahal yoktur” derken sağlanan
175 milyon dış krediyi *bir anlamda* küçümsemiştir. 175 milyon devlet bütçe-
sinin % 58’ine eşittir. Çok önemli bir meblağdır. Ancak ATATÜRK için,
“memleketin bütün kuvvet kaynakları” ile kıyaslandığında çok küçüktür.

İşte ATATÜRK’ün Türk Milletine güveninin ölçüğü ! 175 milyon nedir ki?

1 Kasım 1938 – TBMM Açış Nutku (Başbakan Bayar okumuştur)

*“Birinci beş senelik planımız muvaffakiyetle bitmek üzeredir. Buna
ilaveten üç senelik bir maden işletme programı tanzim edilmiş ve tatbikine
başlanmıştır. Bu üç senelik maden programının büyük bir kısmını içine*

⁸ Bkz. Başbakan Hasan Saka’nın 18 Eylül 1948 tarihli açıklaması – Ek – 3

⁹ Bkz . 19 Eylül 1938 ULUS Gazetesi – Ek – 4

almak ve şeker sanayini de genişletmek ¹⁰ suretiyle makine, kimya, gıda maddeleri, toprak ve su mahsulleri, ev mahrukatı sanayi ile liman inşasını ve nakliye vasıtalarının çoğaltılmasını ve deniz işleri için duyduğumuz ihtiyaçları ihtiva ve ifade eden 4 Senelik 3 Numaralı yeni program yapılmış ve ilan edilmiştir.

“Bu plan için sarfolunacak para 85 ila 90 milyon lira arasında tahmin edilmektedir. Buna ait kredinin temin edildiği malumdur.

“Memleket için faydalı olan her teşebbüsü yüksek bir vatanseverlik duygusile terviç ve himaye eden değerli Kamutay’ın bu planı da müzaheretine mazhar kılacağından şüphe etmiyorum.” ¹¹

1 Kasım 1938 Nutku’ndaki bu bölüm ATATÜRK’ün gerçek vasiyetidir.

Mehmet Arif Demirer.....22 Temmuz 2005

¹⁰ Dört yeni fabrika. % 100 artış.

¹¹ Kamutay (TBMM) 10 Kasım’dan sonra bu planı unutturmuştur !